

LAUSUNTO

Viranomaisten koulutuksen kehittäminen kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseksi ja ennaltaehkäisemiseksi

Nuorisotutkimusverkosto kiittää mahdollisuudesta kommentoida sisäasiainministeriön ehdotusta ”Viranomaisten koulutuksen kehittäminen kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseksi ja ennaltaehkäisemiseksi”.

Lausunnon työstämiseen ovat osallistuneet Veronika Honkasalo (Nuorisotutkimusverkosto), Suvi Keskinen (Turun yliopisto), Päivi Honkatukia (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos), Sini Perho (Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskus) ja Leena Suurpää (Nuorisotutkimusverkosto).

Kunniaan liittyvä väkivalta ja kulttuuristetut selitysmallit

Kunniaan liittyvä väkivalta on sensitiivinen, vaikeasti haltuun otettava ilmiö. Aihetta ei ole tutkittu Suomessa perusteellisesti, eikä virallista tilastotietoa ilmiön yleisyydestä ole olemassa, mikä todetaan myös sisäasiainministeriön ehdotuksessa. Ilmiötä käsitelleissä kansainvälisissä ja kansallisissa tutkimuksissa ja sen parissa työskentelevissä kansalaisjärjestöissä ei liioin ole jaettua yhteisymmärrystä siitä, mitkä käsitteet kuvaavat parhaiten ilmiötä ja keitä tämä väkivallan muoto koskee.

Mediakeskustelussa kunniaan liittyvä väkivalta saa usein sensaatiomaisia piirteitä. Ominaista keskustelulle on se, että ilmiön saatetaan nähdä kasvavan maahanmuuton seurauksena. Kunniaan liittyvä väkivalta on siten aihe, joka on helposti kulttuuristettu. Ilmiötä kartoittaessa saatetaan esimerkiksi kuvata tiettyjä kulttuureita tai kulttuuripiirteitä väkivaltaisiksi, perinteisiksi, epämoderneiksi tai kehittymättömiksi. Siksi kunniaan liittyvän väkivaltaan liittyvän keskustelun, tutkimuksen sekä viranomais- ja järjestötyön on tunnistettava erityisen huolellisesti ilmiöön liittyvät stereotyyppit ja rasistiset puhetavat.

Kulttuuristetut puhetavat voivat ongelmatilanteissa johtaa siihen, että kaikkien maahanmuuttajataustaisten tyttöjen, naisten ja perheiden elämään nähdään liittyvän kunniaan liittyvää väkivaltaa tai sen uhkaa. Yhtäältä tällainen ymmärrystapa hankaloittaa maahanmuuttajataustaisten tyttöjen ja naisten parissa työskentelemistä ja luottamuksen saavuttamista. Tutkimuksissa on tuotu esimerkiksi esille, että tytöt ja naiset haluavat ottaa etäisyyttä uhriasemaan. Toisaalta kulttuuristettu ymmärrystapa saattaa johtaa kulttuurirelativismiin, jonka seurauksena lähisuhdeväkivallan ilmenemistä ymmärretään mutta myös vähätellään, koska sen nähdään liittyvän tyttöjen ja naisten kulttuuriseen taustaan. Kulttuuristetut puhetavat saattavat johtaa siihen, että tyttöjä ei oteta vakavasti muutoin kuin kunniaväkivalta kontekstissa. Tyttöjen on toisin sanoen uudistettava itse

puhetapaa omasta perheestä, jolloin väkivallan muodot liitetään kulttuuriin ymmärrystapoihin eikä esimerkiksi perheenjäsenten huono-osaisuuteen, valta-asemiin tai terveysongelmiin.

Ruotsalaisessa tutkimuksessa on tuotu esille, että kulttuuristettu ja normatiivinen keskustelu saattaa johtaa myös siihen, että toisen ja kolmannen sukupolven maahanmuuttajataustaiset pojat hakevat roolimalleja, joiden mukaan poikien tulee olla kovia, machoja, ja toimia tietyn ominaiskulttuurin mukaan. Tällaisissa tapauksissa tyttöihin ja sisariin liittyvää kontrollia ja väkivaltaa saatetaan perustella perheen tai yhteisön kulttuuriseksi miellettyillä tavoilla (de los Reyes).

Sen lisäksi, että kulttuuristavat ajattelutavat voivat leimata kaikkia maahanmuuttajataustaisia henkilöitä ja perheitä, ne voivat myös johtaa liian kaavamaisiin suhtautumistapoihin ja toimenpiteisiin väkivaltaa kokeneita kohdattaessa. Siksi olisi tärkeää selvittää kunkin tapauksen erityispiirteet pikemminkin kuin etsiä niistä "kulttuurisia erityispiirteitä" (s. 14). Kannatettavaa on myös ehdotettu kokonaisvaltainen työote, jossa toimitaan kaikkien kriisin osapuolten kanssa (s. 14).

Kunniaväkivallan käsitteleminen osana muuta perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa ja naisiin kohdistuvaa väkivaltaa

Ehdotuksessa toistetaan muutamaan otteeseen, että kunniaan liittyvää väkivaltaa ei tule ilmiönä erottaa muusta lähisuhde- ja perheväkivallasta, vaikka siihen liittyikin omia erityispiirteitä. Yksi tapa välttää asenteellista ja stereotyyppioita uusintavaa puhetaapaa kunniaan liittyvästä väkivallasta on sen käsitteleminen osana perheiden parissa tapahtuvaa väkivaltaa. Suomessa on tehty mittavaa työtä lähisuhdeväkivallan vastustamiseksi ja ennaltaehkäisemiseksi niin tutkimuksellisesti kuin järjestö- ja viranomaistyössä. Siksi voidaan pitää hyvänä sitä, että kunniaan liittyvää väkivaltaa pyrittäisiin käsittelemään aikaisempaa enemmän osana lähisuhde- ja perheväkivaltaa, kuitenkin niin, että ollaan samalla herkkiä kulttuurisille ymmärrystavoille. Esimerkiksi Suvi Keskinen on tutkimuksissaan käsitellyt kunniaan liittyvää väkivaltaa osana perheissä esiintyvää väkivaltaa, jolloin perheen liittyvät merkitykset nousevat esille. Tällä tavalla voitaisiin myös rikkoa kahtiajakoa väkivaltamääritysten suhteen, kun tiettyjä väkivallan muotoja pidetään esimerkiksi lähisuhdeväkivaltana ja tiettyjä taas kunniaväkivaltana.

Koulutusta suunniteltaessa on tärkeää, että kunniaan liittyvää väkivaltaa käsitellään osana muuta perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa ja naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Kunniaan liittyvässä väkivallassa on osittain samantyyppisiä piirteitä kuin muussakin perhe- ja lähisuhdeväkivallassa (läheiset suhteet uhrin ja tekijän/tekijöiden välillä, perheeseen ja seksuaalisuuteen liittyvät käsitykset, naisten asema ja vallankäyttö, häpeä ja syyllisyys jne.), osittain taas edellisestä eroavia piirteitä (mahdollisesti useita tekijöitä ja laajempi uhka, kunniakäsitykset ja kontrollin muodot jne.). Kunniaan liittyvän väkivallan erityiset piirteet on tunnistettava, jotta väkivaltaan voidaan tehokkaasti puuttua. Samalla on tärkeää nähdä, ettei kyse ole täysin toisenlaisesta ja suomalaiselle yhteiskunnalle vieraasta ilmiöstä. Kuten

useat nuorisotutkimukset osoittavat, tyttöjen maineen merkitys ja ”huoran” leiman välttely ovat osa nykypäivän nuorten elämää, vaikka maineen menettäminen ei välttämättä johdakaan (fyysiseen) väkivaltaan. Myös lähisuhdeväkivaltaan liittyy usein naisten seksuaalisuuden kontrollointia, liikkumisen rajoittamista ja uhkailua. Lasten kasvatukseen liittyvät ongelmat ja ristiriidat sukupolvien välillä johtavat joskus väkivallan käyttöön muissakin kuin maahanmuuttajaperheissä.

Mikäli nämä yhdistävät tekijät eri väkivallan muotojen välillä sivuutetaan, on suuri riski että vahvistetaan jaotteluja ”suomalaisten” ja ”maahanmuuttajien” välillä sekä lisätään muualta muuttaneisiin kohdistuvia ennakkoluuloja. Koulutuksen aikana osallistujien onkin tarpeen pohtia omia ennakoasenteita ja väkivallan kanssa työskentelyyn liittyviä tunteita (ryhmässä tai koulutukseen liittyvässä tehtävässä).

Kunniaan liittyvän väkivallan tutkimus ja kartoitus

Kunniaan liittyvän väkivallan koulutuksessa tulee hyödyntää tieteellistä tietoa. Tällainen tutkimus puuttuu tällä hetkellä Suomesta, eikä kunniaan liittyvän väkivallan yleisyydestä ja sen ilmenemisestä ole kattavaa tietoa. Siksi Nuorisotutkimusverkosto suosittelee, että koulutuksen suunnittelun yhteydessä tehdään perusteellinen arvio akateemisen tutkimuksen käynnistämisen mahdollisuuksista kunniaan liittyvästä väkivallasta. Toteuttajina tämänkaltaisen tutkimuksen tekemisessä voisivat olla yhteistyössä Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos ja Nuorisotutkimusverkosto, jossa on pitkä tutkimustraditio maahanmuuttajataustaisiin nuoriin liittyen. Tutkimuksen tulisi tarkastella moninäkökulmaisesti sitä, mitä kunniaan liittyvällä väkivallalla tarkoitetaan. Samalla olisi merkittävää tutkia, miten väkivalta nivoutuu perheiden elämään ja perheolosuhteisiin, joissa saattavat nousta esille ulkopuolisuuden tunne, syrjintä ja rasismi. Kunniaan liittyvää väkivaltaa olisi tällä hetkellä aiheellista tutkia erityisesti kvalitatiivisin menetelmin haastatteleamalla nuoria ja vanhempia. Yksi vaihtoehto olisi se, että ilmiötä lähestytään laajemmasta näkökulmasta, joka liittyy sukupolvikonflikteihin, sosiaaliseen kontrolliin ja sukupuoleen ja seksuaalisuuteen nivoutuviin käsityksiin. Tällöin väkivalta tulisi esiin osana laajempaa kontekstia.

Tämänhetkinen kunniaan liittyvään väkivaltaan kohdistuva tieto pohjautuu pääosin kansalaisjärjestöjen tuottamaan materiaaliin. Vaikka on syytä arvostaa suuresti järjestöjen tekemää työtä väkivallan vastaisessa työssä, on ongelmallista, että tämänkaltaisen työ on siirretty lähes kokonaan kolmannen sektorin tehtäväksi. Kunniaan liittyvä väkivalta on lisäksi niin monitulkintainen ilmiö, että siihen liittyvän tutkimuksen tulisi irrottautua kentän mahdollisista eturistiriidoista. Jos kunniaan liittyvää väkivaltaa kartoittavat vain kentällä toimivat järjestöt, tietoa saattaa väriä se, että järjestöt joutuvat jatkuvasti hakemaan omalle toiminnalleen oikeutusta ja rahoitusta. Tällöin kunniaan liittyvän väkivallan yleisyys saattaa korostua. Tutkimuskysymysten muotoilun perusteella tulokset saattavat erota toisistaan paljon. Tutkimusta kaivataan myös siitä, miten viranomaiset ja kunniaan liittyvän väkivallan parissa työskentelevät tahot asennoituvat ilmiöön ja mikä on heidän

tietämyksensä tästä kentästä. Samassa yhteydessä voitaisiin kartoittaa, missä kysymyksissä erityisesti kaivataan lisätietoa ja työkaluja.

Kunniaan liittyvän väkivalta ja viranomaiskoulutus

Nuorisotutkimusverkosto pitää hyvänä sitä, että erityisesti koulutusmateriaalin tuottamiseen varataan riittävästi aikaa, jotta koulutuspaketti saadaan koostettua monipuolisesti ja myös ulkomaista tutkimustietoa voidaan Suomeen sovellettuna hyödyntää. Kunniaan liittyvä väkivalta on moniulotteinen ja laaja-alainen ilmiö, joka ulottuu tyttöjen arkielämän rajoittamisesta avioliittoon painostamiseen ja joskus vakavaan väkivaltaan. Myös viranomaisten toimintatapojen on huomioitava erilaiset ja eriasteista puuttumista vaativat tilanteet ja uhat.

Koulutuksen kautta tulisi rakentaa valmiuksia viranomaisten yhteistyölle maahanmuuttajajärjestöjen ja muiden yhteisöjen kanssa, jotka voivat toiminnallaan vaikuttaa kunniaan liittyvän väkivallan ennaltaehkäisyyn. Maahanmuuttajataustaisia kokoavilla järjestöillä on hyviä mahdollisuuksia välittää tietoa väkivallan uhreille ja tekijöille suunnatuista palveluista sekä toimia aktiivisesti väkivallan vastaisessa työssä. Sisäasiainministeriön ehdotuksessa koulutuksen järjestämiseksi (14/2011) on s. 16 virheellinen tieto Tanskan lainsäädännöstä. Kyseessä ei ole pakkoavioliittolaki, vaan perheenyhdistämislainsäädäntö, joka koskee kaikkia Tanskan kansalaisia (etnisestä taustasta riippumatta) ja säätelee ulkomaisten aviopuolisoiden mahdollisuutta asettua asumaan Tanskaan. Lainsäädäntöön sisältyy mm. 24-vuoden ikäraja ja useita muita tiukkoja säädöksiä läheisten siteiden omaamisesta maahan, jotta voi saada oikeuden asua siellä. Lain säätämisen perusteluina käytettiin mm. pakkoavioliittojen vähentämistä, mutta mikään erityinen pakkoavioliittolaki ei suinkaan ole kyseessä.

Sisäasiainministeriön lausuntopyynnössä pyydettiin kiinnittämään huomiota erityisesti seuraaviin kohtiin:

Ehdotetun koulutuksen laajuus

Ottaen huomioon, että kunniaan liittyvä väkivalta on ilmiönä sensitiivinen, ristiriitainen ja monimutkainen, myös sen käsitteleminen ja siihen liittyvä koulutus vaatii perusteellista paneutumista ja asiantuntemusta. Nuorisotutkimusverkosto pitää hyvänä sitä, että koulutusta ollaan suunnittelemassa, mutta epäröi riittääkö yhden päivän verkko-opinnot ja yhden päivän lähiopetus käsittelemään aihetta perusteellisesti. Parasta olisi, jos koulutus olisi laajempi kokonaisuus, joka voitaisiin toteuttaa mahdollisimman kattavasti lähiopetuksena. Kentän työntekijöiden saaminen useamman päivän koulutukseen voi kuitenkin vaatia ponnistuksia, ja siksi Nuorisotutkimusverkosto pitää ehdotettua koulutuksen laajuutta realistisena. Koulutuksessa olisi kuitenkin huolehdittava siitä, että tietyt työntekijät perehtyvät aiheeseen monipuolisesti ja osallistuvat myös jatkokoulutukseen. Viranomaisten lähisuhdeväkivaltakoulutus on yleensäkin Suomessa heikkoa ja siksi on hyvä, että työyhteisössä tieto ilmiöstä on ainakin yhden jäsenen hallussa.

Koulutuksessa tulisi huomioida informaation välittämisen ja vuoropuhelun haasteet: lähisuhdeväkivallan uhreille suunnatuista tukipalveluista ja neuvonnasta tulisi tiedottaa sillä tavalla, että he ymmärtävät ja osaavat käyttää tietoa. Vuoropuhelun ongelmien lisäksi viranomaisten tiedot voivat olla puutteellisia sen suhteen, millaista tukea on paikallisesti tarjolla. On tärkeää, että järjestettävään koulutukseen sisältyy riittävästi tietoa olemassa olevista paikallisista tukipalveluista, kuten myös uhrien oikeuksista ja velvollisuuksista esimerkiksi rikosprosessissa. Lisäksi koulutuksessa olisi syytä kiinnittää huomiota siihen, millä tavoin näistä asioista kerrotaan väkivaltaa kokeneelle niin, että hän ymmärtää nämä asiat ja voi siten paremmin motivoitua hakeutumaan avun piiriin. Muiden perheväkivallan uhrien tavoin kunniaväkivaltaa kokeneet voivat tarvita nykyistä aktiivisempaa saattelua tuen piiriin eikä ehkä niinkään tuen piiriin "pakottamista", kuten ehdotuksen joistakin sanamuodoista voisi päätellä (s. 10). Koulutuksen tulisi sisältää rasismiin ja syrjintään liittyvää koulutusta. Tällä tavalla pystytään varmistamaan se, ettei koulutus vahvista ihmisryhmien erottelua ja hierarkioiden rakentamista

Ehdotetun koulutuksen valmistelun ja päivittämisen vastuutaho

Nuorisotutkimusverkosto katsoo, että koulutuksen valmistelu ja päivittäminen on perusteltua sijoittaa Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyön osaksi. Yksikölle on taattava tarpeelliset lisäresurssit, jotta työ voidaan toteuttaa. Nuorisotutkimusverkosto tarjoaa mielellään asiantuntemuksensa koulutuksen suunnitteluun tai sen sisällön kommentointiin.

Ehdotetun koulutuksen järjestämisen vastuutaho

Koulutuksen järjestämisestä vastaavalla taholla tulee riittävät verkostot ja resurssit, joiden avulla voidaan tavoittaa kattavasti se viranomaiskenttä, joka kohtaa työssään kunniaan liittyvään väkivaltaan liittyviä kysymyksiä. Yksi mahdollisuus tässä yhteydessä olisi se, että järjestämisestä vastaisivat aluehallintavirastot. Koulutus tulisi järjestää tiiviissä yhteistyössä koulutuksen valmistelusta ja päivittämisestä vastaavan tahon kanssa. Viranomaisten voi olla haastavaa löytää aikaa työn ohessa laajempiin koulutuskokonaisuuksiin, vaikka teema ja siihen liittyvä osaamisen kehittäminen koettaisiinkin tärkeiksi. Siksi selkeät koulutuspaketit, jotka voidaan kytkeä osaksi säännöllisiä henkilökunnan koulutus- ja kehittämispäiviä voisivat toimia kunniaväkivaltaa liittyvän väkivallan koulutuksessa. Koulutusten sisällön tärkeänä osana on myös eri ammattilaisten ja sektorien välinen yhteistyö. Kunniaväkivaltaan liittyvää koulutusta tulisi pyrkiä järjestämään paikallistasolla niin, että se tavoittaa eri ammattiryhmät moniammatillisesti (esimerkiksi sosiaali/koulu/nuorisotoimet ja kolmas sektori yhdessä). Tällöin viranomaiset voivat kollektiivisesti jakaa kysymyksiä, jotka liittyvät ilmiön tunnistamiseen ja työn vastuutahoihin.

Ehdotetun lainsäädäntöä koskevat kysymykset ja suositukset

Lainsäädännön osalta Nuorisotutkimusverkosto katsoo, että lainsäädäntöä tulisi kehittää niin, että kunniaväkivaltaa kokeneita – kuten muitakin rikosten uhreja – voidaan ohjata nykyistä paremmin tukipalveluihin. Tuen piiriin ohjaaminen voisi olla lain määräämä velvollisuus, mitä se ei tällä hetkellä ole.

Lähteet

Hedersrelaterat våld – vad beror det på? Familj, utsatthet och rasism. Intervju med Paulina de los Reyes. (<http://www.ungdomsstyrelsen.se/art/0,2072,7670,00.html>)
http://www.nikk.no/Skandinavisk/Temaer/Kon_og_etnicitet/Publikationer/

Rasism, kön och sexualitet – en intervjustudie (Anna Bredström 2005,
<http://www.fhi.se/Publikationer/Alla-publikationer/Rasism-kon-och-sexualitet---en-intervjustudie/>)